

desennassar-se 'desembussar-se' (informació proporcionada pel Dr. S. Tió, caçador santpolenc, 1981; vegeu també *esternudar*). *Nassori* 'nasalitat' [B. de Maldà: «el nas una mica gros i caigut --- la veu --- d'un falsset sord i xafallós degut al *nassori* i a la manca de dents» (Coll. *Bona Vida*, p. 53)]. *Nassarell* 'nariu' (Men.), comp. infra *aranell*, *narell*, i notem *nasser* 'nas molt gran' (Men.). *Nassarri* i *nassarró* (diminu.) i *nassarrut*, *nasser*, *nassum* (intens.). *Nasils* 'forats del nas' [1596, DAg.], sembla ser una formació damunt *nas* amb la influència de *narils* (variant de *narius*); a més, degué existir *nassilles* 'narius plens de mocs', a judicar pel següent passatge de MilàF, *Romlo.*, 513: «de vellas no en llogaré pas més: / quan ne fa 'l such als fogons / allí sacut les *nassilles* / quan ella aparei 'l lit / se moque amb les cunixes»;⁴ cf. fr. ant. *nassilles* (segle xv) 'narius', format evidentment de *narilles* id. (oc. ant. *narilhas* 'narius') de *NARICULA, i fr. ant. *nasiller* «se moucher». *Nasard* 'un dels registres de l'orgue que imita la veu del nas' (Lab. 1839), pres del fr. *nasard* (1685).

Derivats cultes: *nasal*, *nasalment* [S. XIX], *nasalització*, *nasalitzar*, *nasalitat* [S. XX], i formes amb el prefix *naso-*: *nasofaringi*, *nasolabial*, *nasopalatal*.

Nariu m. 'cada un dels forats del nas', del llatí vulgar *NARICE (corresponent a *NARICAE), forma plural del nominatiu que fou pres per singular;⁵ *NARICA per la seva part sembla haver-se fet d'un encreuament de NARES 'narius' i 'nas' amb NASICA 'de nas afilat i puntegut'. El resultat normal de *narice en català ha estat *nariu* amb *-e*.⁴ (> *-dz* > *-d*) > *-y*, però degut a una forta tendència a ultracorrecció es va produir, a més, una variant *naril* (cf. RADICE > *raiu* > *rail*, *rel*); les dues formes són freqüents en els textos antics [*naril* en Llull, *Contempl.*, 39, 18; Desclot, *Cròn.*, cap. 160 (*Els Nost. Clàs.* v, 93.11); *nariu* en *VidesR*: «les vespes li caegren de les sues *narius* e fo sòptament garit» (P108r1), «la paraula --- per los ulls no intrà, car no és colorat; ni per les aureles, car no sonà; ni per les *narius*, car no-s mescla ab l'aer» (ib., P116r2, ms. B *nas* i en text llatí del V *nares*); *narils* en Oliver, *Excit.*, 106 (començ del S. xv) i *narius* en Diez, *Manescaia* II, 14 (de 1523)].⁶ En els textos citats, *nariu* o *naril* tenen el gènere femení com en llatí; el gènere masc. que és avui usual sembla fer-se freqüent des del S. xv [*Eximilis e Mir.* II, 81; FAlegre, *Transf.*, 27; i en Agustí, *Secrets d'Agric.*, 178, text de 1617]. En alguns dels textos citats els plurals *narius* o *narils* valen poc més o menys 'nas' (fenomen conegut també al castellà antic on es documenten *las narices* 'nas', DECH IV, 213a21ss.). Degut a aquesta convergència semàntica, segons sembla, l'ús de *nariu* s'ha perdut en moltes localitats, essent reemplaçat per denominacions com *forat del nas* o *badiu del nas*. *Nariu* és avui més aviat dialectal. En el País Val. sembla haver-se desaparegut per complet,⁷ mentre que a les Balears han continuat formes emparentades com *aranell* o *oronell* (mall., men.), *nassarell* (men.) i *naris* (eiv.). Actualment *nariu* és vivaç segons *AlcM* al Nord del Principat (Cerd., Gir., Emp., Garrotxa, Bagà i Pallars)⁸ i es-

criptors del Nord l'usen en llurs obres (Bosch de la Trinx., VCatalà i P. Bertrana, que és de Tordera), veg. *AlcM*. La variant *naril* apareix en alguns punts del cat. occid. (Sort, Gerri, Pons, *AlcM*), i una altra variant amb *-ll* es dona per *AlcM* a Pobra de Segur, Senterada i Tremp. La palatalització de la *-l*, evidentment prou antiga,⁹ es deu a l'efecte concurrent de la *i* precedent i de la *-s* del plural. Notem també *nariny* que *AlcM* localitza a Vallespir i és fet amb el canvi de terminació (cf. *narió* 'nariu', donat per *AlcM* al Ross.). Pel que fa a la forma *naris*, que *AlcM* afirma que s'usa a Conflent, Durro, Pont de Suert, Tremp, Pons i Eiv.,¹⁰ és simplement un castellanisme.

Narigal 'nariu' [un ex. en text val. de la 1.ª meitat S. XVI; registrat en Escrig, 1851, i avui segons *AlcM* és usual a Elx], sembla remuntar a una forma antiga formada de *NARICA amb *-ALE*. És possible que el pal·larès *narigós* 'que parla amb el nas' (Vall d'Àneu), *naricós* (Senet de Barravés, Alta Ribag.), també tingué una ascendència antiga llatina amb el sufix *-OSUS*; d'allí *nariguejar* [-gejà] 'fer sorolls vocals els cavalls' (registrat per JCoromines, 1933, a Areu); notem també *naric*, adj. 'mocós, que parla amb el nas' (usual a Ribag., Navarra, *CongrLCat.*, p. 230); *naric* en el sentit de 'nariu' fou registrat per JCoromines (1960) a Formiguera (Capcir). *Esnarigar*, ant. 'tallar el nas' [1363], *desnarigat* 'sense nas' [S. xv].

Naripia 'nas gros', mot d'argot i familiar (i *naripa*, segons Griera, *Tresor*, usual a Tort.), és una deformació popular en el llenguatge afectiu; cf. cast. *napia* 'nas' (DAcEsp. 1925 o 1936), *napa* en l'it. de Vèneto, Lombardia i Emilia, *napio* a Bèrgamo, *nappi* en Milà, *napi* en Val Soana, *nappone* en Toscana.

Nars (f. pl.) ant. 'narius', 'nas' [*VidesR*: «e:ls uls grans he les *nars* engals [sic] e dretes» (P181r1; ms. B *les mas* [sic], V «nares aequales et directes»]; figura sobretot en algunes obres de medicina, com *Reg. de Sanitat* d'Arn. de Vilanova (c. 1305): «Les sobrefluïtats qui decorren al paladar e a les *nars* no retornen al cerveyl» (*Obres Cat.*, NCI. II, 128), en el *Llibre de medic. part.* (BABL xvi, 1943, 90), en el *Llibre de nudrim. dels ocells* (*AlcM*): del llatí *nares*; sembla ser un cultisme emprat sobretot pels metges, que ha tingut cert ús en altres bandes també: així el cast. antic *nares* id. en Berceo (*Signos*, 40), assegurat per la rima, forma que va esdevenir després mot de germania (DECH IV, 213b2ss.);¹¹ un oc. ant. *nar* (f.) 'nariu' s'ha documentat en *Jaufré* (FEW VII, 15a). D'altra banda, l'oc. ant. *narra* 'nariu', mod. *narro*, de gran extensió en el llenguatge d'avui, deu ser d'origen popular.¹²

Narina 'nariu': documentat per *AlcM* sols en alguns autors moderns, no sembla ser de nissaga catalana; cf. fr. *narine* id. (des de c. 1165). *Naritic*, *-ítica*: un exemple de Rossell, *Malalties del bestiar* (1911) en *AlcM*. Notem a més *narot* 'cop donat al nas', localitzat per *AlcM* a Castelló de Farfanya.

Aranell (variants *narell*, *oranell*, *oronell*),¹³ m. pl. 'narius, forats del nas', usual a Mall. i Men. [ex. en text del S. XVIII: «Surt cara d'àspia, / Surt uis de mò-